

เบื้องลึก 'ต้นตอ' กุ้งตายด่วน ! 'เชื้อโรค' ฤา 'พ่อแม่พันธุ์'?

ประเทศไทยมีรายได้จากการส่งออก กุ้งปีละเกือบ 1 แสนล้านบาท แต่วันนี้ความ "ล่มสลาย" กำลังเกิดขึ้นกับ "เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งไทย" อย่างไม่สามารถหยุดยั้งได้

เนื่องจาก "โรคกุ้งตายด่วน" (Early mortality syndrome : EMS) ได้ลุกลามเป็นวงกว้างไปทั่วทุกภาคไล่ตั้งแต่ภาคตะวันออก ภาคกลาง ลงไปภาคใต้

ถึงขั้นผู้ส่งออกกุ้งวางแผนจะ "นำเข้า กุ้ง" จาก "อินเดียและอเมริกาใต้" มาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตเพื่อส่งออก

บริษัทใหญ่-ต่างชาติชี้คนละทิศ

ในงานสัมมนาทางวิชาการ "งานวันกุ้งไทย ครั้งที่ 23" ซึ่งจัดขึ้นโดยชมรมผู้เลี้ยงกุ้งสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 23-24 กุมภาพันธ์ 2556 ซึ่งถือเป็นงานสัมมนาใหญ่ในวงการอุตสาหกรรมเลี้ยงกุ้งของไทย

จากการฟังสัมมนา นักวิชาการต่างฟันธงถึง "ต้นตอ" ของโรคกุ้งตายด่วนหรือ EMS ไปคนละทิศละทาง

นายโรบิน แมคคินทอช รองกรรมการผู้จัดการอาวุโส บริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) หรือซีพีเอฟ วิเคราะห์ว่า ต้นตอน่าจะมาจาก "น้ำ" ที่ปนเปื้อน

ด้านศาสตราจารย์ ดร.ทิมโมที วิลเลียม เฟลเกล ผู้อำนวยการหน่วยวิจัยเพื่อความเป็นเลิศเทคโนโลยีชีวภาพกุ้ง คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ยอมรับว่า ถึงวันนี้ยังไม่รู้สาเหตุที่แท้จริงว่า EMS เกิดจากอะไร แต่น่าจะมาจากหลายสาเหตุ เพราะมีการตรวจสอบพบโรคกุ้งหลายโรคด้วย อาทิ ตัวแดงดวงขาว พยาธิ 2 ชนิด

กรมประมงชี้ชัดแม่พันธุ์อ่อนแอ

นางสาวธิดาพร ฉวีภักดิ์ นักวิชาการประมง ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่ง จันทบุรี กรมประมง บอกว่า ช่วง 1-2 ปี คนเลี้ยงมีการลงเลี้ยงกันต่อเนื่อง ทำให้ความต้องการใช้ลูกกุ้งต้องใช้พ่อแม่พันธุ์จำนวนมาก ทำให้โรงเพาะฟักเร่งผลิตให้ทันกับความต้องการ ทุกคนเก่ง มีความชำนาญ แต่อาจจะพลาดในการจัดการที่ไม่เหมาะสม

อาจทำให้เกิดการปนเปื้อนจากขั้นตอนที่ไม่คาดคิดมาเรื่อย ๆ สะสมมา ทำให้ในช่วง 1-2 ปี กุ้งตรวจสอบพบเชื้อโรคต่าง ๆ จำนวนมาก ทั้งโรคช้ำขาว พบโปรโตซัวคล้าย

กริเกอร์ริน รวมถึงโรคตัวแดงดวงขาว EMS ที่สำคัญมีการตรวจพบว่า ปัจจุบันพ่อแม่พันธุ์กุ้งมีความอ่อนแอ ดังนั้นถ้ายังใช้พ่อแม่พันธุ์ตามโรงเพาะฟักแต่ละที่ ซึ่งการจัดการมีปัญหาและอาจจะเป็นไปได้ทั้งระบบ จึงขอความร่วมมือให้ทั้งโรงเพาะฟัก พ่อแม่พันธุ์ไปดูระบบการจัดการ ควบคุมหนาแน่น ความเหมาะสม ขณะเดียวกันคนเลี้ยงอย่าลงหนาแน่น ใช้ทรัพยากรกันอย่างไม่มีการฟักบ่อ การสะสมปัญหาในแต่ละบ่อจะมีปัญหาแตกต่างกัน

รศ.ดร.ชลอ ลิ้มสุวรรณ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยธุรกิจเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ คณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กล่าวว่า ปีนี้จะมีปัญหาโรคกุ้งขาดแคลน เพราะแม่กุ้งตายจำนวนมาก ผลิตลูกกุ้งไม่ได้ต้องเลือกแม่กุ้งจากบ่อดิน และเลือกจากบ่อที่

โตเร็ว ๆ ซึ่งในบ่อดินมีเชื้อโรคจำนวนมาก เพราะฉะนั้นบ่อน้ำจะพบ EMS ทุกพื้นที่ และการใช้แม่กุ้งของทุกบริษัทมีปัญหาเหมือนกัน เพราะมาจากบ่อดินที่โตเร็ว มาทดแทนแม่กุ้งในโรงเรือนที่ตายหมดแล้ว

สายพันธุ์สัตว์ที่โตเร็วกว่าปกติ น่าจะมีความอ่อนแอมากกว่ากุ้งปกติ หรือน่าจะมีความทนทานต่อสิ่งแวดล้อมไม่เท่ากับกุ้งที่โตระดับปกติ

สัตว์ที่โตเร็วต้องลอกคราบบ่อยมาก ทุกครั้งที่ลอกคราบมีความเสี่ยง ขณะที่สภาพแวดล้อมในบ่อไม่เหมาะสมมาก ขึ้นทุกวัน ตรงนี้มีผล แต่ไม่ใช่สัตว์ที่เป็นสายพันธุ์โตเร็วจะเลี้ยงไม่ได้ แต่อาจต้องจัดสิ่งแวดล้อมในบ่อ หมายถึงผู้เลี้ยงจะทำแบบเดิมไม่ได้ จะต้องไปจัดสภาพในบ่อเลี้ยง เช่น อาจจะไม่ปล่อยแน่นเหมือนเดิม ไม่ให้อาหารมากเหมือนเดิม เน้นสภาพแวดล้อมในบ่อให้ดีขึ้น

ผู้ผลิตลูกกุ้งได้เริ่มเปลี่ยนกุ้งสายพันธุ์ใหม่เข้ามาเมื่อสัก 1-2 ปีนี้เอง กุ้งขนาด 100 ตัว ต่อ กิโลกรัมจะได้น้ำหนัก 8-10 กรัม ถ้า 90 วันจะได้น้ำหนัก 17 กรัม เป็นสายพันธุ์ที่โตมากแล้ว และเป็นตัวเลขที่ดีกว่าทุกประเทศ แต่ก่อนที่จะเกิดโรค EMS กุ้งสายพันธุ์ใหม่ใช้ระยะเวลาเลี้ยง 60 วัน ได้กุ้งน้ำหนัก 12 กรัม และ 90 วัน ได้น้ำหนักเพิ่มขึ้นมาถึง 20 กรัม ถ้าเทียบกับประเทศอื่น 90 วันได้น้ำหนักกุ้งประมาณ 11-12 กรัม แต่สายพันธุ์กุ้งไทยนำไปเกินครึ่งหนึ่ง ทำให้การเลี้ยงกุ้งมีระยะเวลาสั้นลง ต้นทุนจะลดลง

นอกจากนี้ผมว่าโปรแกรมการให้อาหารที่บริษัทระบุมาในช่วง 1-2 ปีที่ผ่านมา มีการระบุเพิ่มขึ้นทุกปี โดยบอกว่า สายพันธุ์โตเร็วต้องให้อาหารมากขึ้นแต่ในความเห็นส่วนตัวของผมมองว่า มากเกินไป กุ้งไม่ควรกินอาหารมากขนาดนั้น ส่งผลให้เศษอาหารเหลือตกค้างกันบ่อ และสะสมไปเรื่อย หลังจากจับกุ้ง มีการปล่อยน้ำออกจากบ่อที่สะสมเศษอาหารจนเกิดเชื้อโรค แบคทีเรียและเชื้อโรคต่าง ๆ ออกสู่แหล่งน้ำในธรรมชาติ เมื่อสะสมถึงจุดหนึ่งเกิดปัญหาอย่างที่เราเห็นในปัจจุบัน ผมคิดว่ารอบการเลี้ยงใหม่ คนเลี้ยงจะให้อาหารพอดี จะไม่ปล่อยกุ้งแน่น ดูแลจัดการ

ดีขึ้น ปัญหาคงจะเบาบางลง โดยการลงกุ้งที่เหมาะสมไม่น่าจะเกิน 120,000 ตัวต่อไร่ เพราะที่ผ่านมาช่วงราคาดีบางคนลง 2-3 แสนตัว หนาแน่นไป

สำหรับปัญหาที่ชาวคงลดลง เพราะมันตายก่อนตั้งแต่โรค EMS ส่วนโรคตัวแดง

ดวงชาวยังมีอยู่ ในช่วงปลายปี ผลผลิตน่าจะลดลงมาก ถ้าจะลงเลี้ยงกุ้งในรอบนี้จนถึงสิ้นเดือนมีนาคม ถ้าลงกุ้งแล้วเสียหาย จะมีผลผลิตลดลงมาก เพราะฉะนั้น 6 เดือนแรกจะเป็นตัวชี้วัดว่ากุ้งไทยรอบนี้จะรอดมากหรือไม่รอด

ตรวจเข้มพ่อแม่พันธุ์

ประกาศ "แนวทางปฏิบัติการหยุดปัญหากุ้งตายด่วนและโรครวมในระบบผลิตกุ้งไทย" ให้คนเลี้ยงในการเลือกซื้อลูกกุ้งพิจารณาคุณภาพ

1.ผู้ประกอบการฟาร์มเลี้ยงกุ้งทุกรายต้อง "ประเมินคุณภาพลูกกุ้งที่จะปล่อยลงเลี้ยงในบ่อเลี้ยงกุ้งทุกบ่อ" โดย

1.1 ประเมินคุณภาพภายนอกและความสมบูรณ์เบื้องต้น

- นำลูกกุ้งฟิ. อย่างน้อย 500 ตัว ใส่ในอ่างหรือกะละมังทดสอบพร้อมน้ำในถังพัก

- เช็กอายุลูกกุ้ง (ฟิ.10 ขึ้นไป ยาว 0.9 มม. มีหนามกรืออย่างน้อย 3 กริ)

- สังเกตความสะอาดของตัวลูกกุ้ง ความสมบูรณ์ของรยางค์

- สังเกตความแข็งแรง จากพฤติกรรม

การว่ายน้ำ ติดตัว และกระจายตัวเมื่อนำน้ำ

- สังเกตโครงสร้างส่วนหัวกุ้ง ขนาดตักกุ้ง และสีตัก (เข้มน้ำตาลและสม่ำเสมอ)

1.2 ประเมินความพร้อมในการปรับตัวของลูกกุ้ง

- นำลูกกุ้ง 50 ตัว ปล่อยในอ่างน้ำจืด 0 ฟิ.ฟิ.ท. สังเกตอาการ 30 นาที

1.3 ประเมินความแข็งแรงของลูกกุ้ง

- นำลูกกุ้ง 50 ตัว (2 ซ้ำ) ปล่อยในอ่างน้ำบ่อเลี้ยงหรือน้ำพัก 5 ลิตร ที่มีฟอร์มาลินเข้มข้น 100 ฟิ.ฟิ.เอ็ม. (1 ซีซี : น้ำ 10 ลิตร) สังเกตอาการ 30 นาที

1.4 ประเมินสุขภาพและความสมบูรณ์ภายใน ประเมินการปรับตัว หากิน และ

อยู่กับสภาพแวดล้อมใหม่ในบ่อเลี้ยง

- ใช้อุปกรณ์ส่องตรวจความสมบูรณ์ของตัว พูตบ่ควรสภาพปกติ และมีเม็ดไขมันสะสมที่มากพอ

- ใช้อุปกรณ์ส่งตรวจจอตระส่วนกล้ามเนื้อและลำไส้ปล้องสุดท้าย (ตามเกณฑ์ปกติ ควร 4 : 1)

ทั้งนี้ เกณฑ์ประเมินกลาง และการให้คะแนนเกณฑ์ประเมิน จะประกาศแนะนำโดยกรมประมงทุกฝ่ายยอมรับ

2.ฟาร์มเลี้ยงกุ้งเนื้อ จะปรับระบบผลิตและวิธีการผลิตในภาวะที่แหล่งเลี้ยงหมักหมม ชีเป้าหมาย "ปล่อยกุ้ง 100 บ่อ ได้ผล 100 บ่อ" โดย

2.1 ปรับระบบน้ำใช้ โดยให้มีบ่อฟิต 1

หรือบ่อขง เพื่อสกัดเชื้อและปรับสภาพน้ำเบื้องต้นก่อนกรอง (ละเอียดสุด) เข้าบ่อเลี้ยง หรือก่อนเข้าระบบผลิต/ไซนผลิต

2.2 ปรับระบบบำบัด โดยเพิ่มระบบบำบัดน้ำ บ่อกักเลนและน้ำเลนอย่างพอเพียง เพื่อสกัดเชื้อสะสมในระบบไรโซคิลและลดเชื้อ/สารอินทรีย์ในแหล่งเลี้ยงและแหล่งน้ำร่วม ให้ภาวะหมักหมมคลี่คลายสู่สมดุลตามธรรมชาติโดยเร็ว (บางแหล่งน้ำอาจต้องช่วยปรับพื้นคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติด้วย)

2.3 ทำความสะอาดบ่อเลี้ยงและไซนเลี้ยง เพื่อลดสภาพหมักหมมของสารอินทรีย์ให้อยู่ในระดับต่ำสุดก่อนการเลี้ยงกุ้งรอบใหม่

2.4 ปรับวิธีปฏิบัติการเลี้ยง ตามแนวทางการเลี้ยงกุ้งในภาวะเสี่ยงโรคยุคปัจจุบัน